

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/109/92/95

OCENA DZIAŁALNOŚCI PARLAMENTU W LATACH 1989-1995

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ '95

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Niniejsze opracowanie ma na celu analizę zmian społecznej aprobaty parlamentu polskiego w ciągu ostatnich sześciu lat. Tekst składa się z pięciu części:

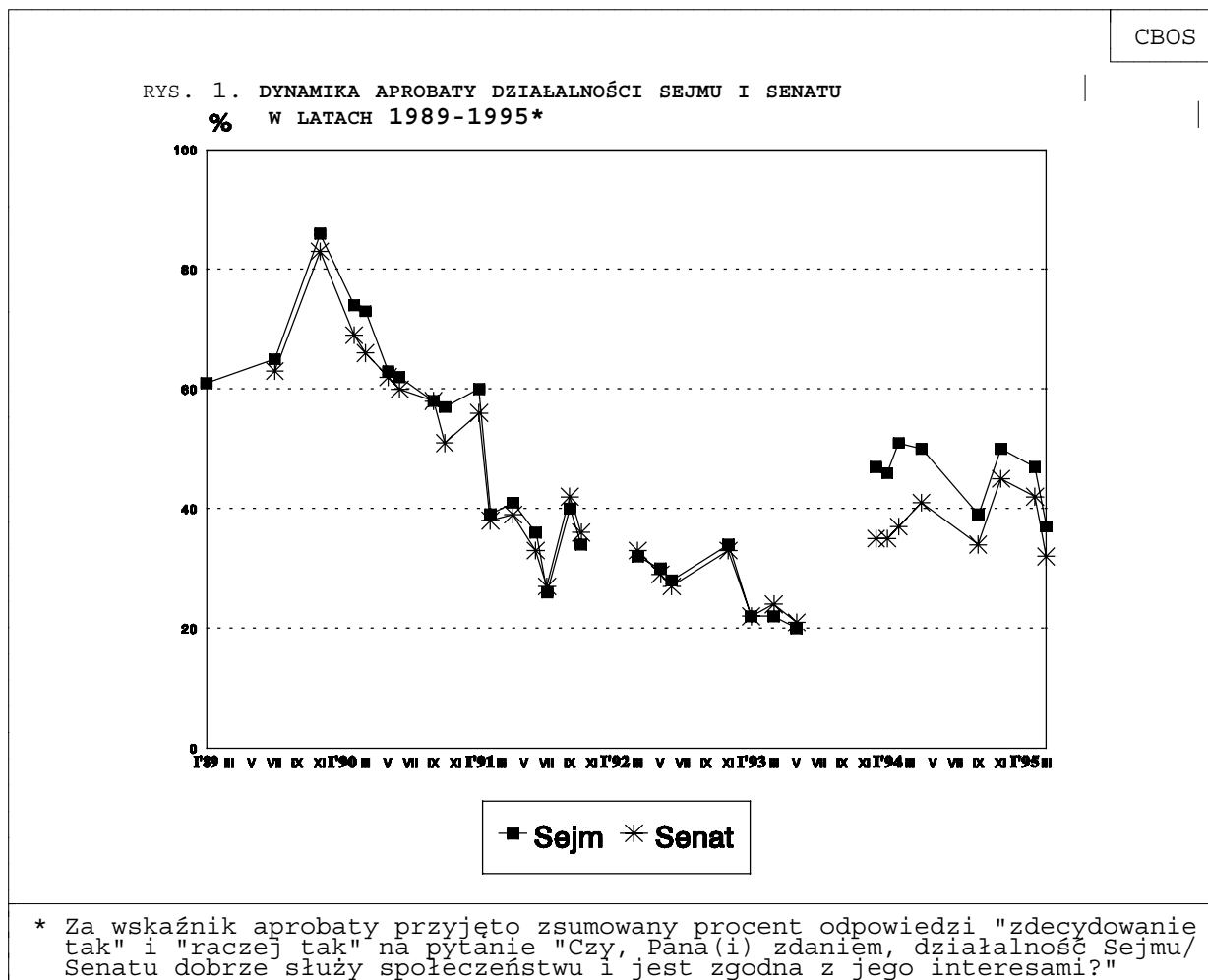
- ◆ w pierwszej pokazano **dynamikę poparcia dla Sejmu i Senatu** od roku 1989 do marca '95;
- ◆ w drugiej zanalizowano **relacje między zaobserwowanymi wahaniami aprobaty a konkretnymi wydarzeniami życia politycznego;**
- ◆ w trzeciej omówiono **związek między ocenami Sejmu i Senatu a opiniami o innych instytucjach publicznych;**
- ◆ w czwartej opisano **postawy i poglądy polityczne, które dominowały w grupach popierających parlament** w okresie trzech ostatnich kadencji;
- ◆ w piątej ukazano **relacje między pozycją społeczno-demograficzną badanych a deklarowanymi przez nich ocenami Sejmu i Senatu.**

Praca zakończona jest wnioskami, podsumowującymi wszystkie części.

1. Dynamika aprobaty działalności Sejmu i Senatu w latach 1989-1995

Centrum Badania Opinii Społecznej od końca 1985 roku podejmowało w swoich sondażach kwestię oceny działalności Sejmu. Przez prawie cztery lata (aż do przełomowych wyborów, które odbyły się 4 czerwca '89) wyniki badań wskazywały, że najwyższy organ ustawodawczy cieszy się aprobatą ok. 60-80% społeczeństwa. Tak dużym zaufaniem badanych mogły się poszczycić w ostatnich latach komunizmu tylko dwie instytucje: wojsko i Kościół.

Oceny Sejmu były w drugiej połowie lat osiemdziesiątych stosunkowo stabilne, tzn. utrzymywały się mniej więcej na tym samym poziomie. Gwałtowna zmiana nastąpiła dopiero po czerwcowych wyborach (rys. 1). Wówczas w ciągu 3 miesięcy aprobaty obu izb parlamentu (po raz pierwszy wybrany został także Senat) wzrosła o kilkadziesiąt punktów procentowych. W listopadzie poparcie dla tych instytucji deklarowało prawie 90% badanych. Nigdy wcześniej ani później obywatele nie wyrażali tak jednoznacznej aprobaty parlamentu.

Z przedstawionego rysunku wynika, że entuzjazm społeczeństwa nie trwał jednak długo. W następnych miesiącach odsetek pozytywnych opinii o Sejmie i Senacie zaczął systematycznie maleć, by już w połowie 1990 roku osiągnąć poziom z początku roku 1989. W kolejnych latach aprobata parlamentu była coraz mniejsza. W lipcu '91 odsetek osób pozytywnie oceniających tę instytucję wynosił zaledwie 26%. W ciągu 20 miesięcy zmniejszył się więc aż o 60 punktów procentowych! Od września '91 - po krótkotrwałym wzroście poparcia - zaufanie do parlamentu spadało nadal. Sejm i Senat najgorzej oceniane były w maju '93. W tym czasie tylko jedna piąta badanych wypowiadała się pozytywnie o działalności tych instytucji. Odtąd wzrastał odsetek respondentów aprobujących działalność władzy ustawodawczej. W ciągu ostatniego półtora roku wahał się w granicach 30-50%, nie wykazywał jednak ani pozytywnego, ani negatywnego długookresowego trendu.

Opinie o działalności Sejmu i Senatu były w ostatnich sześciu latach bardzo do siebie zbliżone. Aprobata obu izb parlamentu nie różniła się pod względem poziomu ani dynamiki. Przeciętnie Sejmowi ufało 48%, Senatowi zaś - 45%. Współczynnik korelacji między trendami odzwierciedlającymi dynamikę zaufania do obu izb parlamentu był bardzo wysoki i wynosił 0.98¹.

Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, iż od początku 1994 roku opinie o Sejmie i Senacie zaczęły się nieco różnić. Wahania aprobaty obu tych instytucji były w dalszym ciągu bardzo podobne, lecz w przypadku Senatu miały nieco mniejszą amplitudę. Poparcie dla izby wyższej było w tym okresie mniejsze niż dla izby niższej. Fakty te wskazują, że przynajmniej część poglądów na temat Senatu formowało się ostatnio na podstawie kryteriów i przesłanek dotyczących tylko tego organu władzy, co może oznaczać, iż po sześciu latach istnienia wyższej izby parlamentu powoli zaczął się kształtować odrębny (niezależny od Sejmu), społeczny wizerunek tej instytucji.

¹ Wskaźnik obliczono na podstawie danych pochodzących z 41 sondaży przeprowadzonych w okresie od stycznia '89 do marca '95.

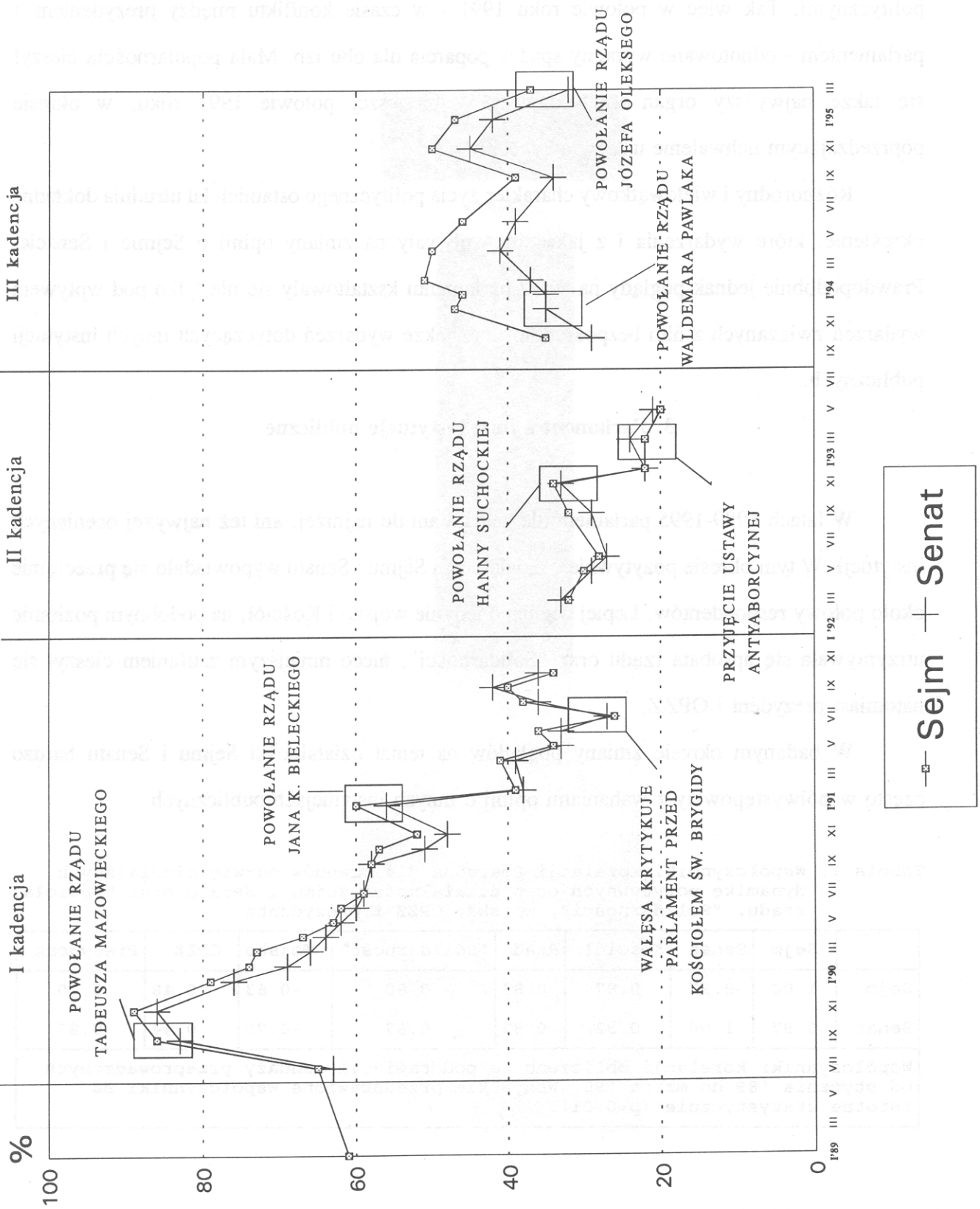
2. Ocena działalności parlamentu a wydarzenia polityczne

W ciągu ostatnich sześciu lat wybory parlamentarne odbyły się trzykrotnie: w czerwcu '89, w październiku '91 oraz we wrześniu '93. Po pierwszej i ostatniej z wymienionych elekcji poparcie dla parlamentu wyraźnie wzrosło. Można podejrzewać, iż podobnie stało się w trzecim przypadku. Niestety, brak danych z tego okresu uniemożliwia nam odtworzenie przebiegu dynamiki opinii dotyczących tej kwestii². Interesujący jest jednak fakt, iż wzrost zaufania do nowo wybranego Sejmu i Senatu nie następował bezpośrednio po elekcji, lecz dopiero cztery, pięć miesięcy później. Najwyższe poparcie dla parlamentu wybranego w czerwcu '89 zanotowano w listopadzie tego roku, natomiast obecnie działający parlament osiągnął największą popularność dopiero na początku 1994 roku. Zważywszy na to, że zaraz po wyborach parlamentarnych znacząco zwiększał się odsetek badanych deklarujących odpowiedź "brak zdania" (w lipcu '89 wynosił on dla Sejmu 24%, a dla Senatu - 30%; w październiku '93 analogiczne wskaźniki wynosiły odpowiednio 27% i 32%), można podejrzewać, że nie znając posunięć nowych deputowanych respondenci nie potrafili lub nie chcieli wypowiedzieć się na temat ich działalności. Większość obywateli szybko wyrabiała sobie jednak pozytywną lub negatywną opinię o nowo wybranych parlamentach.

Największy wzrost aprobaty rozpoczynającego swą kadencję najwyższego organu ustawodawczego nastąpił w obu omawianych przypadkach po powołaniu nowego rządu. W ciągu miesiąca od powierzenia funkcji premiera Tadeuszowi Mazowieckiemu (sierpień '89) poparcie dla Sejmu zwiększyło się aż o 20 punktów procentowych. W grudniu '93 - kilka tygodni po utworzeniu rządu Waldemara Pawlaka - popularność izby niższej parlamentu wzrosła w porównaniu z październikiem o 12 punktów procentowych. Poparcie dla najwyższego organu ustawodawczego zwiększało się także w okresie powoływania rządów, których działalność rozpoczynała się w środku kadencji parlamentu. Tak było w przypadku gabinetów Jana Krzysztofa Bieleckiego i Hanny Suchockiej.

² CBOS nie przeprowadzał sondaży popularności instytucji publicznych w pierwszych miesiącach działalności parlamentu drugiej kadencji.

Rys. 2. Dynamika aprobaty działalności Sejmu i Senatu a najważniejsze wydarzenia polityczne

Oceny działalności Sejmu i Senatu miały także związek z innymi wydarzeniami politycznymi. Tak więc w połowie roku 1991 - w czasie konfliktu między prezydentem a parlamentem - odnotowano wyraźny spadek poparcia dla obu izb. Małą popularnością cieszył się także najwyższy organ ustawodawczy w pierwszej połowie 1993 roku, w okresie poprzedzającym uchwalenie ustawy antyaborcyjnej.

Różnorodny i wielowątkowy charakter życia politycznego ostatnich lat utrudnia dokładne określenie, które wydarzenia i z jaką siłą wpływały na zmiany opinii o Sejmie i Senacie. Prawdopodobnie jednak poglądy na temat parlamentu kształtowały się nie tylko pod wpływem wydarzeń związanych z nim bezpośrednio, lecz także wydarzeń dotyczących innych instytucji publicznych.

3. Parlament a inne instytucje publiczne

W latach 1989-1995 parlament nie należał ani do najniżej, ani też najwyżej ocenianych instytucji. W tym okresie pozytywnie o działalności Sejmu i Senatu wypowiadało się przeciętnie około połowy respondentów. Lepiej oceniano jedynie wojsko i Kościół, na podobnym poziomie utrzymywała się aprobata rządu oraz "Solidarności", nieco mniejszym zaufaniem cieszył się natomiast prezydent i OPZZ.

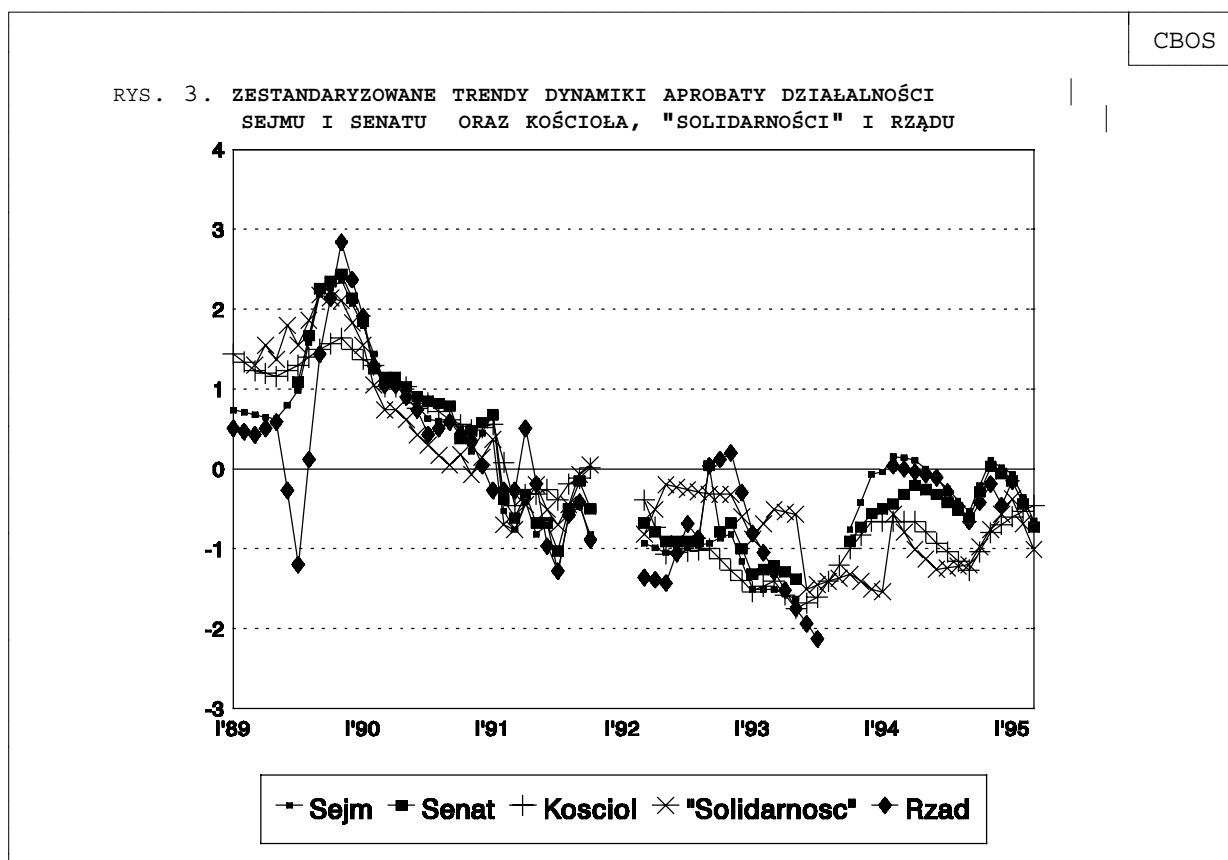
W badanym okresie zmiany poglądów na temat działalności Sejmu i Senatu bardzo często współwystępowały z wahaniami opinii o innych instytucjach publicznych.

Tabela 1. Współczynniki korelacji Pearsona dla trendów odzwierciedlających dynamikę pozytywnych ocen działalności Sejmu i Senatu oraz Kościoła, rządu, "Solidarności", wojska, OPZZ i prezydenta

	Sejm	Senat	Kościół	Rząd	"Solidarność"	Wojsko	OPZZ	Prezydent
Sejm	1.00	0.97	0.87	0.83	0.80	-0.63	0.48	0.80
Senat	0.97	1.00	0.92	0.82	0.87	-0.70	0.44	0.87

Współczynniki korelacji obliczono na podstawie 41 sondaży przeprowadzonych od stycznia '89 do marca '95. Wszystkie przedstawione współczynniki są istotne statystycznie (p=0.01).

Wskazują na to niezwykle wysokie współczynniki korelacji między trendami odzwierciedlającymi wahania pozytywnych ocen obu izb parlamentu oraz pozostałych instytucji publicznych od roku 1989 do dnia dzisiejszego. Szczególnie duże podobieństwo dynamiki można zaobserwować w przypadku Sejmu, Senatu oraz "Solidarności", rządu i Kościoła. Zależność tę ilustruje przedstawiony niżej wykres. Dla lepszego porównania dynamiki ocen tych instytucji przedstawione trendy zostały zestandaryzowane, tzn. sprowadzone do tej samej średniej równej 0 oraz tego samego odchylenia standardowego równego 1.

Od początku 1989 roku nastąpił wyraźny wzrost poparcia dla omawianych pięciu instytucji, osiągając największą aprobatę społeczną pod koniec roku. Od tej pory ich popularność zaczęła się systematycznie zmniejszać. Wyraźna tendencja spadkowa utrzymywała się aż do połowy 1991 roku. W kolejnych latach oceny działalności rządu, Kościoła, "Solidarności" i parlamentu wahały się znacznie, lecz nie wykazywały żadnego długookresowego trendu. Widoczny wzrost aprobaty nastąpił w końcu 1992 roku oraz w pierwszych miesiącach 1994. Największy kryzys zaufania zanotowano w przypadku wszystkich tych instytucji w ostatnim kwartale 1993 roku.

Zależność między ocenami dotyczącymi poszczególnych instytucji publicznych a opiniami o parlamencie widoczna jest także na poziomie poglądów jednostkowych. W ciągu ostatnich sześciu lat respondenci, którzy dobrze oceniali Sejm lub Senat, byli zazwyczaj bardziej skłonni do pozytywnej oceny działalności innych instytucji publicznych.

Tabela 2. Współczynniki korelacji Pearsona między ocenami działalności Sejmu i Senatu trzech ostatnich kadencji a ocenami działalności rządu, Kościoła, wojska, OPZZ, "Solidarności" oraz prezydenta

	I Kadencja		II Kadencja		III Kadencja		
	Sejm	Senat	Sejm	Senat	Sejm	Senat	
Sejm	1.00	0.76	1.00	0.66	1.00	0.69	
Senat	0.76	1.00	0.66	1.00	0.69	1.00	
Rząd	0.52	0.42	0.34	0.45	0.53	brak danych	
Wojsko	0.22	0.12	0.17	0.13	0.13	0.16	
Kościół	0.29	0.32	0.28	0.39	0.08	0.17	
Solidarność	0.42	0.48	0.29	0.39	0.06	0.18	
Prezydent	0.27	0.24	0.34	0.47	0.06	0.20	
OPZZ	0.18	0.10	0.17	0.09	0.28	0.22	
	Obliczono na podstawie danych pochodzących z 5 sondaży przeprowadzonych w VII '89, IX '89, VI '90, XI '90, II '91.		Obliczono na podstawie sondażu przeprowadzonego w XI '92.		Obliczono na podstawie 3 sondaży przeprowadzonych w X '93, XI '94, III '95.		Obliczono na podstawie 2 sondaży przeprowadzonych w X '93 i III '95.

Korelacje między opiniami o obu izbach parlamentu oraz o innych instytucjach publicznych różniły się jednak w okresie kolejnych kadencji najwyższego organu ustawodawczego.

W czasie działalności pierwszego Sejmu respondenci popierający władzę ustawodawczą najczęściej skłonni byli aprobować także rząd oraz "Solidarność". Zwolennicy parlamentu, a szczególnie Senatu, zazwyczaj także dobrze oceniali działalność Kościoła. Wyraźnie widać więc, iż badani popierający pierwszy postkomunistyczny parlament byli zwolennikami instytucji, w których dominowały elity o solidarnościowym rodowodzie. Zależność ta widoczna jest szczególnie wyraźnie w przypadku respondentów pozytywnie oceniających Senat. Badani popierający izbę wyższą parlamentu stosunkowo rzadko natomiast wypowiadali się pozytywnie o wojsku i OPZZ.

Podobne preferencje w stosunku do innych instytucji publicznych wyrażali zwolennicy parlamentu drugiej kadencji. Byli oni relatywnie mniej skłonni do ufania wojsku i OPZZ, natomiast często popierali rząd, Kościół i "Solidarność", a także prezydenta, którym wówczas był już Lech Wałęsa. Szczególnie często swą przychylność do instytucji kojarzących się z antykomunistyczną opozycją deklarowali respondenci pozytywnie nastawieni do Senatu.

Grupy popierające obecny parlament różnią się istotnie od tych, które aprobowały poprzednie parlamenty. Przede wszystkim nastąpiło wyraźne zróżnicowanie jednostkowych ocen wyższej i niższej izby parlamentu. Znacznie rzadziej pozytywne oceny Senatu współwystępują z analogicznymi opiniami o Sejmie i *vice versa*. Oznacza to, że w okresie ostatniej kadencji wykształciły się odrębne wizerunki tych dwóch instytucji. Za taką interpretacją przemawia także fakt, iż w latach 1993-1995 zwolennicy Sejmu i Senatu skłonni byli popierać inne instytucje publiczne. Pozytywne oceny niższej izby skorelowane były z aprobatą rządu i OPZZ. W tym okresie Sejm cieszył się więc zaufaniem grup społecznych dobrze oceniających instytucje, w których dominowały w ostatnich dwóch latach elity wywodzące się z poprzedniego systemu, a dziś związane z lewicą demokratyczną.

Zwolennicy izby wyższej poza przychylnością do władzy wykonawczej i OPZZ deklarowali także aprobatę Kościoła, "Solidarności" i prezydenta. Pozytywne opinie o Senacie współwystępowały więc niemal równie często z aprobatą instytucji o rodowodzie zarówno komunistycznym, jak i solidarnościowym. Zjawisko to można tłumaczyć tym, iż obecna konfiguracja polityczna (najlicniejszą grupę w Sejmie i Senacie stanowią przedstawiciele Sojuszu Lewicy Demokratycznej) spowodowała skrzyżowanie dwóch wymiarów, przez pryzmat których postrzegane jest polskie życie polityczne: lewicowo-komunistycznego oraz pravicowo--solidarnościowego. Z jednej strony, w danym momencie wielu senatorów należy do SLD uważanego często za spadkobiercę PZPR; z drugiej jednak - ze względu na swą historię i okoliczności utworzenia - Senat kojarzy się z Kościołem i opozycją antykomunistyczną. Nałożenie się tych dwóch wymiarów spowodowało prawdopodobnie, iż wizerunek Senatu stał

się niejednoznaczny. Można podejrzewać, iż właśnie dlatego instytucja ta była ostatnio oceniana inaczej niż Sejm i w czasie ostatniej kadencji zdołała uzyskać stosunkowo niską aprobatę.

4. Poglądy polityczne, stosunek do wiary, ocena sytuacji w kraju a aprobatą działalności parlamentu

Oceny działalności władzy ustawodawczej były trwale i mocno skorelowane z poglądami na temat sytuacji w kraju. Wpływ na opinie o parlamencie miały także orientacja polityczna, oceny gospodarczej i politycznej kondycji Polski oraz stosunek do wiary. Korelacje między tymi postawami a ocenami Sejmu i Senatu były jednak zmienne w czasie i różniły się w okresie kolejnych kadencji parlamentu.

Tabela 3. Współczynniki korelacji Pearsona dla zmiennych opisujących poglądy polityczne, opinie o sytuacji w kraju, częstość uczestniczenia w praktykach religijnych oraz oceny działalności Sejmu i Senatu w okresie trzech ostatnich kadencji

	I Kadencja		II Kadencja		III Kadencja	
	Sejm	Senat	Sejm	Senat	Sejm	Senat
Ogólna ocena sytuacji w kraju (+ pozytywna, - negatywna)	0.24	0.27	0.17	0.24	0.21	0.20
Ocena sytuacji politycznej (+ pozytywna, - negatywna)	0.07	0.03	0.17	0.22	0.25	0.22
Ocena sytuacji gospodarczej (+ pozytywna, - negatywna)	-0.04	-0.08	0.16	0.26	0.19	-0.25
Udział w praktykach religijnych (+ często, - nigdy)	0.01	0.06	0.11	0.15	-0.04	-0.06
Skala prawica-lewica (+ lewica, - prawica)	-0.03	-0.09	-0.05	-0.25	0.21	0.07
	Obliczono na podstawie danych pochodzących z 5 sondaży przeprowadzonych w VII'89, IX '89, VI'90, XI '90, II'91.		Obliczono na podstawie sondażu przeprowadzonego w XI'92.		Obliczono na podstawie 3 sondaży przeprowadzonych w X'93, XI'94, III '95.	

* Wszystkie przedstawione w tabeli współczynniki korelacji są istotne statystycznie przy założonym poziomie istotności równym 0.05.

Przedstawione współczynniki korelacji pokazują, iż pozytywny stosunek do parlamentu był w ciągu ostatnich sześciu lat ściśle związany z aprobatą ogólnej sytuacji w kraju, a w okresie dwóch ostatnich kadencji - także z przychylnym stosunkiem do rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej. Można więc powiedzieć, iż respondenci pozytywnie oceniający rzeczywistość w kraju byli także bardziej skłonni do popierania parlamentu współ- kreującego tę rzeczywistość.

Korelacja między stosunkiem do praktyk religijnych oraz poglądami politycznymi respondentów była znacząca tylko w niektórych okresach i różniła się w przypadku Sejmu i Senatu. Generalnie można powiedzieć, iż parlament pierwszej i drugiej kadencji popierały osoby deklarujące częściej poglądy prawicowe, a w przypadku organu ustawodawczego, działającego w latach 1991-1993, także osoby często praktykujące. Parlament trzeciej kadencji był pozytywnie oceniany przez respondentów określających swoje poglądy jako lewicowe.

Warto także zwrócić uwagę, że w ciągu całego badanego okresu Sejm był częściej popierany przez osoby o orientacji lewicowej, Senat natomiast - przez badanych określających swoje polityczne preferencje jako prawicowe.

5. Opinie poszczególnych grup społecznych o działalności parlamentu

Związek między sytuacją społeczno-demograficzną respondentów a deklarowanym przez nich poparciem dla parlamentu był w latach 1989-1995 bardzo słaby.

Tabela 4. Współczynniki korelacji Pearsona między ocenami działalności Sejmu i Senatu a płcią, wiekiem, miejscem zamieszkania i wykształceniem respondentów

	I Kadencja		II Kadencja		III Kadencja	
	Sejm	Senat	Sejm	Senat	Sejm	Senat
Płeć (+ mężczyźni, - kobiety)	-0.01	0.00	-0.08	-0.05	0.01	0.05
Miejscowość (+ większa, - mniejsza)	-0.02	-0.01	0.00	-0.03	0.07	0.05
Wiek (+ starsi, - młodszy)	-0.01	0.02	-0.11	-0.11	-0.04	-0.02
Wykształcenie (+ wyższe, - niższe)	0.02	0.03	0.05	0.02	0.00	-0.00
Sytuacja materialna (+ lepsza, - gorsza)	0.08	0.07	0.07	0.16	0.11	0.11
	Obliczono na podstawie danych pochodzących z 5 sondaży przeprowadzonych w VII'89, IX'89, VI'90, XI'90, II'91.		Obliczono na podstawie sondaży przeprowadzonego w XI '92.		Obliczono na podstawie 3 sondaży przeprowadzonych w X'93, XI'94, III'95.	

Niskie współczynniki korelacji pokazują, że respondenci deklarujący pozytywne i negatywne oceny działalności Sejmu i Senatu nie różnili się między sobą pod względem pozycji społecznej. W związku z tym niemożliwe jest opisanie grup popierających i krytykujących władzę ustawodawczą w takich kategoriach, jak wiek, płeć, wykształcenie czy miejsce zamieszkania. Można powiedzieć, że żaden z trzech wybranych w ciągu ostatnich 6 lat parlamentów nie miał jednolitej, pod względem pozycji społeczno-demograficznej, bazy społecznej.

Podsumowanie

W ostatnich latach rządów komunistycznych Sejm należał do najbardziej popularnych instytucji publicznych. Mimo to po wyborach, w wyniku których do parlamentu po raz pierwszy weszli przedstawiciele ugrupowań opozycyjnych, aprobaty władzy ustawodawczej wzrosła o kilkadziesiąt punktów procentowych (wskaźnik aprobaty w listopadzie '89 wynosił 90%). Nigdy przedtem ani potem nie zanotowano tak jednogłośniego poparcia dla tej instytucji. Było ono jednak krótkotrwałe. W kolejnych latach poparcie dla parlamentu systematycznie malało. Sejm i Senat najgorzej oceniane były w maju '93. Popierała go wówczas tylko jedna piąta badanych. W ostatnich latach oceny działalności parlamentu nie wykazywały żadnego długookresowego

trendu i wahały się od 30% do 50%.

Do roku 1994 poziom i dynamika aprobaty w stosunku do Sejmu i Senatu były niemal identyczne. Od początku kadencji obecnego parlamentu opinie o obu izbach parlamentu zaczęły się jednak nieco różnić. Może to oznaczać, iż po sześciu latach istnienia Senatu zaczął się kształtować odrębny (niezależny od Sejmu), społeczny wizerunek tej instytucji.

Dynamika aprobaty działalności najwyższej władzy ustawodawczej kształtowała się w badanym okresie pod wpływem wydarzeń życia politycznego, a w szczególności wyborów parlamentarnych i powoływania nowego rządu. Wydarzenia te wiązały się zawsze ze wzrostem zaufania do parlamentu. Największą aprobatę odnotowywano zwykle po kilku miesiącach działalności nowego organu ustawodawczego, miesiąc lub dwa po powołaniu nowego rządu. Opinie o parlamencie kształtowały się jednak nie tylko pod wpływem faktów bezpośrednio z nim związanych, lecz także wydarzeń dotyczących innych instytucji.

Zmiany opinii o działalności Sejmu i Senatu bardzo często współwystępowały ze zmiennością poglądów na temat innych instytucji publicznych. Najbardziej zbliżoną do Sejmu i Senatu dynamiką charakteryzowały się oceny Kościoła, rządu i "Solidarności".

Zależności między ocenami poszczególnych instytucji publicznych a opiniami o parlamencie występowały także na poziomie poglądów jednostkowych. Respondenci, którzy pozytywnie oceniali Sejm i Senat, byli bardziej skłonni do aprobaty działań innych instytucji publicznych. Zwolennicy parlamentu pierwszej i drugiej kadencji najczęściej popierali instytucje, w których dominowały elity o rodowodzie solidarnościowym, a więc rząd, Kościół i "Solidarność", natomiast sympatycy parlamentu trzeciej kadencji aprobowali najczęściej wojsko i postkomunistyczne związki zawodowe.

Zwolennicy parlamentów pierwszej i drugiej kadencji oraz obecnego parlamentu różnili się także poglądami politycznymi. Respondenci pozytywnie nastawieni do władzy ustawodawczej działającej do 1993 roku częściej przypisywali sobie orientację pravicową, natomiast badani deklarujący zaufanie do obecnego parlamentu zazwyczaj określali swoje poglądy jako lewicowe.

W ciągu całego badanego okresu - niezależnie od aktualnej konfiguracji politycznej - Sejm popierały częściej osoby o poglądach lewicowych, natomiast Senat - badani o orientacji

prawicowej. Pozytywny stosunek do obu tych instytucji był ściśle związany z aprobatą ogólnej sytuacji w kraju, a w czasie dwóch ostatnich kadencji - także z ocenami politycznej i gospodarczej kondycji Polski. Żaden z trzech parlamentów (wybranych od 1989 roku) nie miał natomiast jednolitej, pod względem pozycji społeczno-demograficznej, bazy społecznej.

Aneks 1

Charakterystyka wykorzystanych danych sondażowych

W raporcie wykorzystano dane pochodzące z 41 sondaży przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej w okresie od stycznia '89 do marca '95 na ogólnopolskiej próbie dorosłej ludności. Niżej podano daty zakończenia realizacji sondaży, liczebności i rodzaje prób.

25.01.89;1500; próba udziałowa
24.07.89, 1498; próba udziałowa
14.09.89; 999; próba udziałowa
21.11.89; 1497; próba udziałowa
15.01.90; 1486; próba udziałowa
19.02.90; 1498; próba udziałowa
26.03.90; 1502; próba udziałowa
24.04.90; 1387; próba losowa
23.05.90; 1474; próba losowa
26.06.90; 1490; próba losowa
15.07.90; 1481; próba losowa
17.09.90; 1459; próba losowa
23.10.90; 1477; próba losowa
18.11.90; 1490; próba losowa
14.01.91; 1500; próba losowa
20.02.91; 1000; próba losowa
16.04.91; 1000; próba losowa
21.05.91; 1000; próba losowa
17.06.91; 1000; próba losowa
14.07.91; 1000; próba losowa
26.08.91; 1000; próba losowa
13.09.91; 1000; próba losowa
14.10.91; 1500; próba losowa
10.03.92; 1172; próba udziałowa
03.05.92; 1191; próba losowa
17.06.92; 1222; próba losowa
07.09.92; 1153; próba losowa
15.11.92; 1184; próba losowa
17.01.93; 1208; próba losowa
1.03.93; 1233; próba losowa
17.05.93; 1075; próba losowa
25.10.93; 1192; próba losowa
14.12.93; 1239; próba losowa
17.01.94; 1226; próba losowa
15.02.94; 1198; próba losowa
18.04.94; 1207; próba losowa
20.06.94; 1197; próba losowa
05.09.94; 1219; próba losowa
07.11.94; 1120; próba losowa
09.01.95; 1230; próba losowa
06.03.95; 1208; próba losowa

Aneks 2

Odsetki odpowiedzi na pytanie: "Proszę teraz Pana(ią) o ocenę działalności różnych instytucji, organizacji oraz osób pełniących ważne funkcje w kraju. Czy, Pana(i) zdaniem, działalność Sejmu/Senatu dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami?" (w niektórych sondażach pytanie to było nieznacznie modyfikowane)

Termin realizacji	Sejm			Senat		
	Aprobata	Dezaprobatą	Brak zdania	Aprobata	Dezaprobatą	Brak zdania
I '89	61	24	15	-	-	-
VII' 89	65	9	24	63	7	30
IX '89	86	6	12	83	4	13
XI '89	89	4	7	86	5	9
I '90	79	10	11	76	11	13
II '90	74	14	12	69	13	18
III '90	73	14	13	66	17	17
IV '90	67	16	17	64	14	22
V '90	63	19	18	62	18	20
VI '90	62	21	17	60	21	19
VII '90	59	25	16	59	22	19
IX '90	58	26	16	58	24	18
X '90	57	26	17	51	29	20
XI '90	52	31	17	48	34	18
I '91	60	22	18	56	24	20
II '91	39	40	21	38	39	23
IV '91	41	43	16	39	42	19
V '91	34	53	13	33	56	11
VI '91	36	49	15	33	49	18
VII '91	26	61	13	27	57	16
VIII '91	38	51	11	36	51	13
IX '91	40	46	14	42	43	15
X '91	34	54	12	36	49	15
III '92	32	52	16	33	45	22
V '92	30	59	11	29	53	18
VI '92	28	59	13	27	55	18
IX '92	32	55	13	29	52	19
XI '92	34	55	11	33	51	16
I '93	22	63	15	22	56	22
III '93	22	69	8	24	62	12
V '93	20	72	8	21	64	15
X '93	35	38	27	29	39	32
XII '93	47	29	24	35	33	32
I '94	46	31	23	35	35	30
II '94	51	35	14	37	41	22
IV '94	50	34	16	41	36	23
VI '94	46	39	15	39	38	23
IX '94	39	45	16	34	43	23
XI '94	50	40	10	45	37	18
I '95	47	40	13	42	39	19
III '95	37	51	13	32	48	20

Aneks 3

Sformułowanie pytań wykorzystanych w opracowaniu

Ogólna sytuacja: Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju idzie w dobrym czy też w złym kierunku?

Ocena sytuacji politycznej/gospodarczej: Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną (gospodarczą) w kraju?

Ocena działalności instytucji życia publicznego: Proszę teraz o ocenę różnych instytucji i organizacji. Czy, Pana(i) zdaniem, działalność (Sejmu, wojska...) dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami?

Lewica-prawica: Na tej linii oznaczono punktami różne poglądy polityczne, od lewicowych do prawicowych. Proszę wskazać, który z tych punktów najlepiej odpowiada Pana(i) poglądom politycznym? (skala od 1 do 7).

Subiektywna ocena warunków materialnych: Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one: złe; raczej złe; ani dobre, ani złe; raczej dobre; dobre?